

О. О. Маркозова, кандидат соціологічних наук, доцент

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ІДЕОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ПРАКТИК ДОСЯГНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО УСПІХУ ЛЮДИНИ

Соціальний успіх є актуальною проблемою з точки зору як самореалізації людини, так і розбудови українського суспільства. Річ у тім, що досягнення суспільного, державного успіху можливе тільки на основі індивідуального успіху громадян. Зважаючи на те що трансформація українського суспільства супроводжується постійною зміною ціннісних пріоритетів життєдіяльності людей, актуальною постає проблема аналізування впливу політичних ідеологій на формування індивідуальних практик досягнення соціального успіху.

До виникнення й утвердження політичних ідеологій їх роль у суспільстві виконувала релігія. Релігійні догмати не створювали підґрунтя для індивідуальної активності людини, спрямованої на зміну соціального статусу в процесі самореалізації і досягнення соціального успіху. Характер мотивації життєдіяльності особистості, який існував за цих умов, – «конформізм, утриманство, сліпа підтримка влади. Діючи в рамках запропонованої їй ролі, людина сприймала себе тільки представником конкретної соціальної спільності і тому її соціальна ідентифікація носила соціально-рольовий, релігійно-детермінований, але не індивідуальний характер», – зазначає Ю. Гіллер¹.

Однак із розвитком індустріального, масового суспільства формується мотивація на індивідуальну активність людини, що відповідало сутності нових ринкових відносин. У зв'язку із тим, що соціальний статус людини визначався вже не тільки фактом її народження, предметом перетворюючої активності особистості дедалі стає досягнення індивідуального успіху, насамперед в економічній та професійній сферах. Появі орієнтацій на досягнення індивідуального соціального успіху людини значною мірою сприяло те, що на зміну релігійним світоглядним уявленням приходять політичні ідеології, які були призначені для світського життя. Особистість стає усвідомленим учасником соціальної активності щодо перетворення відносин між владою і суспільством на базі культурного уявлення про рівну моральну цінність кожного громадянина незалежно від соціального походження і статусу.

Характер панівних ідеологій визначався конкретними соціально-історичними особливостями країн, де вони формувалися. Серед основних політичних ідеологій, що значною мірою впливали на формування вектора спрямованості активності мас, слід виділити перш за все авторитарні і ліберальні. Прий-

¹ Гіллер Ю. И. Социология самостоятельной личности : монография / Ю. И. Гиллер. – М. : Акад. Проект : Гаудеамус, 2006. – С. 139.

няття відповідних ідеологій орієнтувало людей на ту чи іншу форму соціально-політичної активності, раціональне формулювання цілей індивідуального соціального успіху, відповідний тип солідарності.

Авторитарні ідеології пов'язані з насильством. Вони, як указує С. Хантингтон, «обгрунтовують обмеження індивідуальних свобод особистості, окремих груп людей (наприклад, обмеження свободи приватної власності, підприємництва, рівності націй) під прапором захисту їх інтересів»¹. Вплив цих ідеологій на розуміння соціального успіху людини пояснюється тим, що вони спираються на раціональні концепції, звертаються до індивідуальної свідомості, створюють мотивацію для індивідуальної активності кожного індивіда, але такої активності, яка жорстко регламентується авторитарним суспільством. Тому людина, виконуючи будь-який акт соціальної взаємодії, існує як би у двох просторах: індивідуалізованому просторі повсякденної міжособистісної, групової взаємодії та рольовому просторі жорстких офіційних ідеологізованих відносин. Взаємодії членів суспільства в різних ситуаціях надається відповідно міжіндивідуальне або ідеологізоване значення. Однак обидва простори, незважаючи на їх суперечливість, мають єдину базову вихідну ментальну основу – раціональну та звернену до інтересів кожного індивіда. З цього випливає, що панування в суспільстві авторитарної ідеології не створює умов для самостійності громадян, яка забезпечує індивідуальну свободу і досягнення соціального успіху для всіх членів суспільства, а навпаки, формує передумови для нових видів залежності людини.

Другий варіант розвитку політичної ідеології як основи формування ментальності людей – лібералізм. Він характеризується переважанням інтересів індивіда, індивідуальної свободи в суспільстві. Лібералізм фактично означає відсутність зовнішньої відносно особистості системи цінностей, що обмежують її індивідуальну свободу. «Як показує практика, – зазначає А. Шегало, – лібералізм розвивається там, де соціальні суперечності, в силу об'єктивних економічних умов, соціально-психологічних особливостей населення і дій політиків не знаходять гострих форм активного протистояння громадян. Проте торжество лібералізму не означає відсутності в суспільстві механізмів, що обмежують індивідуальне свавілля. Як раз навпаки. Саме наявність механізмів, ініційованих самими індивідами, що враховують їх індивідуальні інтереси, дозволяє одним групам уникнути насильства з боку інших соціальних груп»². Тобто, з одного боку, лібералізм створює умови для фор-

¹ Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М. : Логос, 2004. – С. 217.

² Шегало А. Б. Правовая культура общества в условиях модернизационного транзита / А. Б. Шегало // Философия. Наука. Культура. – М. : Логос, 2003. – Вып. 2. – С. 47.

мування індивідуалістичних практик досягнення соціального успіху людини, але з другого – може сприяти розвитку і негативних соціальних виявів. Не випадково лібералізм у своєму становленні пройшов два етапи: класичний, який визнає основою свободи індивіда економічну свободу, а також неолібералізм, який визнає позитивну роль державного регулювання.

Таким чином, революція в ментальності мас, що відбулася під впливом виникнення та поширення масових політичних ідеологій, змінила уявлення людей про сутність і шляхи досягнення соціального успіху в напрямі від пасивного прийняття існуючих соціальних умов до раціонально аргументованої можливості і готовності змінити власною працею ці умови на краще, прагнення досягти індивідуального соціального успіху.

Ю. С. Петрухно, кандидат наук з соціальних комунікацій

ЩОДО РОЛІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство – це, на наш погляд, система з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами, незалежних від держави суспільних інститутів, які забезпечують захист прав та інтересів приватних осіб і колективів, створених для розвитку і функціонування різних сфер (духовної, соціальної, економічної та ін.). Основою будь-якого громадянського суспільства є права і свободи людини і громадянина, закріплені в статтях 21–59 Конституції України.

Структура громадянського суспільства складається з груп, які забезпечують основні права людини і громадянина, а саме:

- 1) первинні добровільно сформовані групи (наприклад, сім'я, клуби за інтересами, профспілки, асоціації та ін.);
- 2) релігійні громади (ст. 35);
- 3) політичні партії та громадські організації (ст. 36);
- 4) економічні структури (приватні підприємництва, господарські кооперативи) (ст. 42) та ін.

У ст. 1 Конституції України підкреслюється: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава». Але її розбудова неможлива без високого рівня правової культури.

Сучасна людина не може існувати поза межами культури. Культура – одна з найважливіших загальних характеристик людства та рівня соціалізації особистості, яка впливає на всі сфери життя та діяльності людини. На основі